

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Šiuolaikinės armėnų architektūros mokyklos pradininkas

2013-12-10

ŽURNALAS: KRANTAI

TEMA: Architektūra

AUTORIUS: Anuš Ter Minasian

DATA: 2013-12

Apie architektą Aleksandrą Tamanianą

Architekto Aleksandro TAMANIANO (1878–1936) veikla padarė stiprią įtaką XX amžiaus Armėnijos architektūrai. Baigęs Architektūros fakultetą Sankt Peterburgo Imperatoriškojoje dailės akademijoje, jis du dešimtmečius vaisingai dirbo Sankt Peterburge, išgarsėjo kaip vienas žymiausių neoklasicizmo atstovų.

Nuo XX a. antrojo dešimtmečio pabaigos dirbo Armėnijoje: vadovavo Jerevano generalinio plano sukūrimui, projektavo svarbiausius miesto objektus, atsižvelgdamas į pažangiausias architektūros idėjas, jungdamas neoklasicizmo bruožus, nacionalinį mąstymą, viduramžiais šalyje naudotas menines išraiškos priemones. Tarp jo suprojektuotų pastatų – Operos ir baleto teatras, Vyriausybės rūmai, Nacionalinė biblioteka Jerevane ir daugelis kitų. Šio reikšmingo menininko biografijos ir kūrybos bruožai – architektūros mokslų kandidatės Anuš TER MINASIAN straipsnyje.

XX amžiaus architektūra – sudėtingas, daugiasluoksnis, turtingas įvairių krypčių, stilių ir tendencijų reiškiny, davęs pasauliui gal netgi daugiau vertingų statinių nei bet kuris kitas šimtmetis. Iš pirmo žvilgsnio ji kiek santūri, net sausa – funkcionalumas joje dažnai svarbesnis už estetiką, o meninės išraiškos priemonės tarsi suvienodintos. Ir vis dėlto šiame sudėtingame amžiuje buvo sukurta daugybė architektūros šedevrų. O tai, pirmiausia, yra nuopelnas tų architektų, kurie atšiauriomis savo gyvenamojo meto sąlygomis sugebėjo kurti vadovaudamiesi ne vien logikos ir funkcionalumo, bet ir meniniais principais, kiekvienai situacijai rasdami individualų sprendimą. Jie sukūrė naują architektūrinę kalbą, leidžiančią vienu mostu savitai suplanuoti ypatingos atmosferos miestą, lyg jame šalia originaliai interpretuotų pažangiausių epochos tendencijų aplink genialių protėvių kūrinius ore pleventų senovės civilizacijų aidas. Sunku sukurti ką nors visiškai nauja labai senų ir turtingų tradicijų šalyje, kuri yra beveik visiškai apleista. Sudėtinga ne tik planuoti miestą, bet ir kurti funkcionalumu ir konstruktyvumu šiuolaikiškas architektūros formas, pasižyminčias nacionalinei šalies architektūrai būdinga plastika, tačiau tai ir yra meniniai principai, leidžiantys kalbėti apie savitą architektūros mokyklą.

Toks buvo architektas Aleksandras Tamanianas – dviejų kultūrų, rusų ir armėnų, atstovas, kurio veikla padarė stiprią įtaką XX amžiaus Armėnijos architektūrai. Rusų kultūroje jis buvo išugdytas, su ja stipriai suaugęs didelę dalį savo sąmoningo gyvenimo, o Armėnija buvo jo kraujyje, suteikė jo kūrybinei kryptiai visiškai naują atspalvį, išryškėjusį jo veiklos šioje šalyje metu.

1878 metais gimęs Jekaterinodare (Krasnodare), Tamanianas čia gavo pradinį išsilavinimą, 1896 metais pabaigė Kubanės Aleksandrovo realinę mokyklą ir po metų tęsti mokslų išvyko į Sankt Peterburgą. 1898-aisiais čia įstojo į Imperatoriškosios dailės akademijos Architektūros fakultetą. Neatsitiktinai didelė dalis pažangiausių XX amžiaus trečiajame–ketvirtajame dešimtmečiais kūrusių naujosios armėnų architektūros mokyklos atstovų buvo jauni architektai, gavę išsilavinimą Sankt Peterburge: be Aleksandro Tamaniano – ir Nikolajus Buniatianas, Gavriilas Ter Mikelovas, Grigorijus Sarkisianas, Vasilijus Mirzojevas, Davidas Čisljjevas ir kiti. Spindintis miestas su savo aikštėmis, rūmais, parkais, upėmis, kanalais ir nepakartojama dvasine XIX–XX amžių Sankt Peterburgo atmosfera, kurioje brendo ir mokėsi Armėnijos architektai, negalėjo nepalikti pėdsako jų kūryboje. Tai, kartu su pažangiomis jaunųjų architektų idėjomis, noru galvoti ir kurti naujai, atgaivinant nacionalines armėniškos architektūros tradicijas, suteikė jiems galimybę įgyvendinti savo idėjas istorinėje gimtinėje, dabar tapusias šiuolaikinės armėnų architektūros klasika.

1904 metais baigęs Sankt Peterburgo dailės akademiją, vadovaujamas garsaus architekto, profesoriaus Aleksandro Pomerancevo, Tamanianas beveik du dešimtmečius vaisingai dirbo Sankt Peterburge ir išgarsėjo kaip vienas žymiausių neoklasicizmo atstovų. 1914 metais Peterburgo dailės akademijoje jis gavo architektūros akademiko vardą ir tais pačiais metais Maskvoje laimėjo konkursą, buvo apdovanotas aukso medaliu. 1917 metais tapo Dailės akademijos tarybos pirmininku ir jos viceprezidentu.

Nuo pirmųjų savo profesinės veiklos žingsnių Tamanianas atsiskleidė ne tik kaip ryški asmenybė, gyvenanti naujųjų laikų dvasia, bet ir kaip menininkas, ištikimas klasikinės architektūros paveldui bei tautos kūrybai. Susidomėjimas architektūriniu paveldu prabudo dar studijų metais. Kartu su draugais – Vladimiru Ščiuko, Nikolajumi ir Jevgenijumi Lansere, Nikolajumi Sokolovu, Georgijumi Gincemu, Jevgenijumi Šreteriu jis organizavo architektūros sambūrį, tyrinėjo, matavo Peterburgo pastatus, piešė jų eskizus. Vėliau, jau Armėnijoje, jis taip pat dėmesingai studijavo savo tautos palikimą. Čia svarbų vaidmenį suvaidino architektūrologijos klasikas armėnas Torosas Toramanianas, kartu su juo darbavęsis petys į petį istorinių paminklų apsaugos komitete, kuriam Tamanianas ėmėsi vadovauti iškart po atvykimo į šalį.

Sankt Peterburge ir jo apylinkėse Tamanianas suprojektavo daugelį pastatų, kaip, pavyzdžiui, „Cafe de France“ (kartu su V. Ščiuko), Kočubėjaus vilą Carskoje Selo ir kitų, kuriuose organiškai dera epochos reikalavimus atitinkanti planinė struktūra ir klasikinės architektūros kūrimo principai bei priemonės. 1904–1906 metais Peterburge Tamanianas įgyvendino dar vieną reikšmingą sumanymą – Jurijaus Felteno XVIII amžiuje pastatytos armėniškos Šv. Jekaterinos bažnyčios rekonstrukciją Nevos prospekte. Nors stilistiškai šis pastatas niekaip nesisieja su klasikine armėnų architektūra (yra žinoma, kad šis kupolinis statinys, Felteno statytas atsiribojant nuo

konfesinėms šventovėms keliamų reikalavimų), kai kurių nacionalinių bruožų jis įgavo būtent Tamaniano rekonstrukcijos metu. Ir greičiausiai, kad darbas su šiuo pastatu priartino Tamanianą prie jo ištakų. Ši bažnyčia suvaidino svarbų vaidmenį ir asmeniniame Tamaniano gyvenime: kaip tik joje 1908 metais jis susituokė su anglų pramonininko dukra Camilla Edwards – žymaus rusų architekto Nikolajaus Benua anūke, brolių Benua dukterėčia ir brolių Lansere pussesere.

Pagal Tamaniano projektus pastatyti namai ne tik Peterburge, bet ir Maskvoje, Jaroslavlyje, kituose Rusijos miestuose. Maskvoje galima būtų išskirti kunigaikščio Sergejaus Ščerbatovo namą Navino bulvare – naujo tipo didelį rentabilų pastatą pagal Maskvos sodybinės architektūros stilistiką, už kurį Maskvos miesto valdyba 1914 metais konkurse „už gražiausius fasadus“ Tamanianui paskyrė pirmą vietą ir aukso medalį; Ochotnikovų sodybos rekonstrukciją; ligoninės komplekso ir personalui skirtos gyvenvietės šalia Kratovo stoties ties Maskvos–Kazanės geležinkelio linija projektavimą ir statybų priežiūrą, kurių metu užsimezgė Tamaniano ir būsimąjo vyriausiojo Jerevano architekto, su kuriuo jie vėliau kartu darbavosi daugelį metų – Nikolajaus Buniatiano draugystė. Jaroslavlyje minėtinas Tamanianui didelę šlovę pelnęs Žemės ūkio parodų kompleksas. Rusų tradicinės medinės architektūros stiliaus parodų paviljonuose atsiskleidžia susiformavę architekto meniniai principai: jokių būdu tiesmukai nekopijuoti tradicinės architektūros formų, o jas interpretuoti atsižvelgiant į gyvenamąjį metą, funkciją, tarsi perleidžiant per savo meninio suvokimo prizmę, savo vidinį pasaulį. Toks jautrus požiūris į tradicinę architektūrą matomas Ani – sunykusios viduramžių Armėnijos sostinės muziejaus eskizuose, nubraižytuose pagal archeologiniams kasinėjimams Ani vietovėje vadovavusio archeologo Nikolajaus Marro užsakymą 1908 metais. Nors ir nebuvo įgyvendintas, šis projektas užėmė ypatingą vietą Tamaniano kūryboje, kaip pirma jo pažintis su daugiaamžė protėvių kultūra.

Dar gyvenant Peterburge Tamanianą domino jo tautos architektūrinis palikimas. Pasak jo sesers Magdalinos Tamanian-Šausen, kartą, vartydamas Armėnijos architektūrinių paminklų albumą su planais ir fotografijomis, jis savo draugui – žinomam architektui Šreteriui pasakė: „Pamatysi, aš gyvensiu ir kursiu Armėnijoje“.

Žmonių gyvenimo istorijose ir likimuose nebūna atsitiktinumų. Taip ir Tamanianui: persikraustė į Armėniją kartu su grupe kitų kultūros veikėjų, pakviestas jaunos sovietinės respublikos liaudies komisarų tarybos, dailininkas susiejo savo likimą su Armėnija kaip tik tuo metu, kai šalyje, turinčioje ilgaamžes statybos tradicijas ir spindinčius architektūros paminklus, šios meno šakos atžvilgiu situacija nebuvo gera. Armėnų architektūros raidos pakilimai ir nuopuoliai visada priklausė nuo istorinių ir politinių aplinkybių: invazijos, karai, svetimšalių grobikų okupacija, antpuoliai ir apiplėšimai, suprantama, nepadėjo architektūros plėtotei, o palyginti taikiais laikotarpiais nedelsiant prasidėdavo statybos, kildavo šventyklos ir civiliniai pastatai, suklestėdavo nauji architektūros stiliai ir tobulėdavo senieji. 1923 metais, per antrąjį Tamaniano vizitą į Armėniją (pirmą kartą jis atvyko čia 1919-aisiais, pakviestas Pirmosios Armėnijos Respublikos vadovybės, o 1921-1923 metais buvo išvykęs į Iraną, kur projektavo vienos pagrindinių Tabrizo gatvių užstatymą), padėtis buvo sunki. Skurdi šalis su turtingomis šimtametėmis statybų tradicijomis turėjo daugiau nei keturių amžių pertrauką architektūros raidoje. Tik nuo 1827-ųjų – metų, kai Vakarų Armėnija buvo prijungta prie Rusijos, įvyko šioks toks posūkis į gera. Ir pažintis su rusų miestų statybos mokykla suvaidino svarbų vaidmenį planuojant

Armėnijos miestus šiuo laikotarpiu, nes generalinio plano neturėjo netgi sostinė Jerevanas. Taigi praktiškai iškart po atvykimo, 1924 metais, Tamianianas ėmėsi vadovauti Jerevano generalinio plano sukūrimui ir šią užduotį sprendė kompleksiskai. Projektavo svarbiausius miesto objektus, atsižvelgdamas į pažangiausias architektūros idėjas ir į nacionalines tradicijas, ir taip brėžė Armėnijos architektūros raidos kelią daugeliui dešimtmečių. Pasirinkęs dalį darbuotis istorinėje tėvynėje, Tamianianas tapo šiuolaikinės Armėnijos architektūros pradininku ir didingoje šalies architektūros istorijoje įrašė naują puslapį.

Savo kūryboje jungdamas neoklasicizmo bruožus, nacionalinį mąstymą, viduramžiais šalyje naudotas menines raiškos priemones, Tamianianas sukūrė naują architektūrinę kalbą ir padėjo šiuolaikinės savitos nacionalinės armėnų architektūros pamatus. Jo kūriniuose akivaizdus architektūrinis dialogas tarp istorinio palikimo ir naujos tūrio erdvėje traktuotės tapo *credo* daugeliui ateities Armėnijos architektų kartu.

Tamianiano 1924 metais sukurtas ir dar jo 1929 bei 1932 metais pakoreguotas Jerevano generalinis planas visiškai pakeitė senojo miesto struktūrą ir ilgam nustatė miesto raidos perspektyvas, apibrėždamas tą ypatingą stilių, kuris Jerevaną išskyrė iš daugelio kitų buvusios SSRS respublikų sostinių.

Kurdamas generalinį planą, Tamianianas išstudijavo visas naujausias pasaulines to meto miestų statybos tendencijas: ir anglų sociologo Ebenezero Howardo miesto – sodo idėją, ir prancūzų architekto Tony Garnier mažo (industrinio – *Vert. past.*) miesto koncepciją, ir Eero Saarineno pateiktą didelio miesto decentralizacijos idėją. Tamianianas visus šiuos projektus sugebėjo kūrybiškai perdirbti. Jis perėmė tik tuos elementus, kurie galėjo padėti įgyvendinti pagrindinę jo viziją – sukurti didelį miestą, apraizgytą želdinių tinklu ir padalytą zonomis pagal funkcijas (sąlygiškai zonas galima vadinti „administracine“, „mokymo“, „kultūrine“, „pramonine“, „muziejų“ ir t. t.). Pagal Tamianiano planą kiekviena zona turėjo savarankišką architektūrinę planinę struktūrą su savo kompoziciniu centru ir buvo sujungta su kitomis zonomis ir jų centrais greičiausia susisiekimą laiduojančiomis magistralėmis. Tokiu būdu Tamianianas iš atskirų fragmentų sukūrė vieningą miesto planą. Atsirinkdamas tik geriausias „miesto – sodo“ projekto idėjas, Tamianianas jį visiškai pakeitė: atsisakęs miesto teritoriją ribojančio žiedinio bulvaro, pritaikė šį elementą tik susisiekimui. Miesto zonavimas, senojoje jo dalyje išsaugant stačiakampį gatvių tinklą ir sujungiant jį su naujomis magistralėmis, palengvino ir transporto klausimo sprendimą: taip nuo transporto koncentracijos turėjo būti išlaisvintas sostinės centras ir kartu užtikrintas tarprajoninis susisiekimas. Spręsdamas šias svarbiausias užduotis, Tamianianas, kaip urbanistas, pirmiausia išliko menininku, atsižvelgiantį į natūralias gamtines miesto išsidėstymo galimybes, kad sukurtų tapybišką miestovaizdį. Architekto Tamianiano kūrybiniais laimėjimais planuojant Jerevaną galima įvardyti bulvarą Pagrindinio prospekto, jungiančio Razdano (Zangos) upės krantus, viduryje, valstybinio Armėnijos muziejaus ant Kondo kalvagūbrio sumanytą, kalvą juosiančius aštuonis paviljonus su plačiais laiptais į Pagrindinį prospektą, gatvių perspektyvas su bibliniu Ararato kalnu, stebinančias net ir nuolatinis miesto gyventojus, bei raiškius miesto vaizdus. Pastarieji atsirado architektui mieste tinkamai išdėsčius bulvarus, sodus, parkus, fontanus, baseinus, sukūrus miesto daubą supantį dirbtinį mišką ir ežerą. Toli gražu ne visi Tamianiano sumanymai buvo įvykdyti, bet jo idėjos iki šiol neprarado savo aktualumo ir

patrauklumo. Todėl dar ir šiandien Armėnijos architektai tęsia Tamaniano darbą stengdamiesi įgyvendinti tokius jo kūrinis kaip, pavyzdžiui, svarbiausias miesto aikštes jungiančią arteriją – Šiaurės prospektą. Tamaniano sukurtas Jerevano planas buvo paskaičiuotas 150 000 gyventojų. Tai buvo genialus, netgi pranašiškas architekto darbas, nes jis tapo pagrindu visoms vėlesnėms intensyviai augančio ir besiplečiančio miesto plano korekcijoms.

Tamanianas yra ir kitų Armėnijos miestų generalinių planų autorius: Leninakano (Giumri), Ečmiadzino, Razdano, Stepanakerto, Gavaro ir daugelio kitų gyvenviečių. Ne visi šie planai buvo įgyvendinti.

Iš esmės Tamanianas buvo urbanistas netgi projektuodamas pavienius pastatus, kurių apgalvodavo kiekvieną detalę. Statinių dėstymas miesto aplinkoje atskleidžia jo mąstymo laisvumą. Kiekvienas jo pastatas tampa konkretaus užstatymo centru, urbanistiniu akcentu, kur, atrodo, yra apgalvoti visi įmanomi ateities raidos scenarijai. Išdėstęs akcentus po miestą, jis kiekvieną jų detalizudavo atskirai.

Tamanianas giliai persiėmė pagrindiniais nacionalinės armėnų architektūros principais – jos monumentalumu ir santūrumu, griežta estetika, pasiekama teisingai pasirenkant proporcijas, organišku visumos ir detalių ryšiu, taip pat itin harmoningu ryšiu su supančia aplinka – atšiauria, bet nuostabia gamta.

Tamanianui didžiulę įtaką padarė viduramžių architektų darbų tyrinėjimas ir restauravimas. Viduramžių meistrų įgūdžiai, statybos technika, drąsūs konstruktyviniai sprendimai, architektūrinės išraiškos priemonės ir tradicinė Armėnijos statybinė medžiaga – akmuo vėl pritaikomi statybose šių laikų Armėnijoje, tik įgavę laiko dvasią atinkantį estetinį apipavidalinimą. Atsigręžęs į tautiškumą, kaip dvasinę tautos būties formą, Tamanianas sugebėjo išsaugoti tai, kas architektūroje svarbiausia – jos savitumą ir nacionalinius bruožus, kurie atspindi tautos pasaulėjautą, meninį suvokimą ir nėra pavaldūs laiko tėkmei.

Armėnijoje daug pastatyta pagal Tamaniano projektus, tačiau daugiausia šalies sostinėje – Jerevane. Neįmanoma dabar įsivaizduoti Jerevano be šio architekto palikimo: Operos ir baleto teatro, pagal architekto sumanymą tapusio miesto kultūrinės zonos centru, Vyriausybės rūmų Lenino (dabar – Respublikos) aikštėje, irgi suprojektuotoje Tamaniano administracinės zonos centre, Nacionalinės bibliotekos, Zooveterinarijos ir Politechnikos institutų, mokslo zonoje pastatytos universiteto Observatorijos ir daugelio kitų pastatų. Visuose juose, be labai apgalvoto savito išplanavimo bei tūrinio erdvinio sprendimo, jaučiamas ir aiškiai išreikštas architekto urbanisto mąstymas: šie pastatai kaip traukos centrai formuoja erdvę aplink save ir tarsi apibrėžia sąlygas tolesnei raidai ir statyboms.

Tamaniano kūryboje ypatingą vietą užima Vyriausybės rūmai ir Operos ir baleto teatras, tapę Jerevano simboliais. Funkciškai teisingai ir logiškai suplanuoti Vyriausybės rūmai išsiskiria dekoratyvinių detalių gausa. Šis pastatas – ryškus pavyzdys, kaip pasiremta iš naujo atrastais nacionalinei architektūrai būdingais meninės raiškos principais. Tamanianas labai profesionaliai senąją estetiką išvertė į šių dienų architektūrinę kalbą. Įsidėmėtina, kad į vieningą kompoziciją apjungti fasadai išspręsti kiekvienas savaip: santūriausias yra gatvės fasadas, o fasadai iš

prospektų pusės papuošti aukštesniais ir įvairesniais reljefais. Kur kas turtingiau dekoruotas pusapvalis fasadas, apimantis dalį Respublikos aikštės perimetro, kurio puošyboje įgyvendintas viduramžių armėnų architektūros įvairovės jungimo į vieningą visumą principas. Šią didelę plokštumą puošia monumentali arkada, kurią viršutiniame aukšte vainikuoja kolonada. Vis dėlto Vyriausybės rūmų fasadų iškilmingumas nepaverčia jų funkcionaliai šaltais: teisingas mastelis, apgalvotos proporcijos, tektoniškumas, linijų švara ir su meile išbraižytos detalės kartu su tiesiog „spinduliuojančiu“ rožinės spalvos akmeniu suteikia šiam monumentaliai statiniui nepaprastos šilumos ir dvasingumo.

Gaila, taip ir nebuvo realizuotas visus pastato sparnus apjungiantis apvalus holas – bokštas, kurio cilindro formos tūris, pagal Tamaniano sumanymą, turėjo iškilti virš pastato. Kadangi šio pastato tūrinę erdvinę kompoziciją lėmė ne vien meninė idėja, bet ir urbanistinė situacija, šis statinys turėjo tapti aikštės dominante ir suteikti aikštės užstatymui išbaigtumo. Deja, Tamaniano vizija dabar yra visiškai iškreipta ne tik Paveikslų galerijos pastato, bet ir kai kurių kitų aikštę supančių pastatų, agresyviai įsibrovusių į jos kompoziciją. Vis dėlto norisi tikėti, kad nėra nieko nepataisomo netgi tokioje pastovioje meno šakoje kaip architektūra ir kad kada nors pas mus, kaip kituose pasaulio miestuose (pavyzdžiui, buvusiam Rytų Berlyne, kur vyksta esminė esamos situacijos rekonstrukcija), bus galimybė sugrįžti prie genialių savo harmoningumu ir architektoniškumu Tamaniano idėjų.

Tą patį galima pasakyti ir apie kitą stambaus mastelio Tamaniano pastatą – Operos ir baleto teatrą, kuris nebuvo iki galo įgyvendintas pagal autoriaus projektą. Scenografija buvo dar viena Tamaniano aistra, gimusi iš susižavėjimo teatru dar 1916–1918 metais, kai architektas dirbo kartu su tokiais iškiliais teatro veikėjais kaip režisieriai Jurijus Jurjevas, Aleksejus Aleksejevas-Jakovlevas, dailininkai Mstislavas Dobužinskis ir Orestas Allegri. Veikiausiai kaip tik šiuo laikotarpiu architektui ir gimė didelio mastelio teatro pastato idėja, kurią jis įgyvendino suprojektavęs Operos ir baleto teatrą Jerevane. Pagal Tamaniano sumanymą tai turėjo būti visiškai naujo tipo teatras – tautos teatras, sudarytas iš dviejų tarpusavyje sujungtų tūrių, kuriuose išdėstytos žiemos ir vasaros salės. Šis sumanymas buvo įgyvendintas labai originaliu, teatro pastatams neįprastu būdu: du pusapskritimiai plane, primenantys klasikinės graikų-romėnų amfiteatrų arenas, sujungti taip, kad sudarytų ovalą, kurio centre būtų bendras scenos tūris. Pastarasis bendroje erdvinėje kompozicijoje turėjo būti iškilęs virš kitų pastato dalių. Masiniam renginiui salės galėjo būti sujungtos. Vasaros salė buvo be išorinių sienų ir turėjo sietis su skveru, besišliejančiu prie teatro pastato. Tais laikais labai novatoriškai buvo išspręsta ir vienos iš salių scena: atsiverianti į salę trimis angomis –

didžiąja pagrindine ir dviem mažesnėmis šonuose, kas leidžia perkelti veiksmą į šonines scenas ir įvesti specialiuosius efektus. Projekte gausu skulptūrų ir dekoratyvinės sienų tapybos, nes, pasak Tamaniano, „teigiama monumentalių statinių savybė yra ta, kad į jų architektūrą lengva įjungti skulptūrą ir dekoratyvinę tapybą. O trijų menų (architektūros, skulptūros ir tapybos) sintezė leis architektūrai suklestėti“.

Operos ir baleto teatro projekto savitumas ir novatoriškumas buvo įvertinti tarptautiniu mastu: šis darbas buvo apdovanotas Didžiuoju prizu ir didžiuoju aukso medaliu Pasaulinėje parodoje Paryžiuje 1936 metais.

Deja, ir šis didžio architekto sumanymas dėl autoriaus mirties nebuvo iki galo įgyvendintas. Tik Tamaniano sūnaus – Gevorgo Tamaniano dėka šiek tiek pakeisto teatro statybos buvo baigtos, o 1939 metais teatras pradėjo veikti. Jo galingas vientisas tūris visiems laikams tapo neatsiejama Jerevano panoramos dalimi. Pastatas vaidina svarbų vaidmenį mieste kaip traukos centras, o priėjus arčiau stebina detalėmis ir subtiliai išpieštais reljefais taip, kaip Vyriausybės rūmai.

Šlovingos ir kartu tragiškos asmenybės – Aleksandro Tamaniano, išėjusio iš gyvenimo su daugybe nebaigtų sumanymų, neišsipildžiusių svajonių ir neįgyvendintų projektų, reikšmė bėgant laikui ne mažta, o auga. Jo kūrybinis palikimas dar laukia išsamių studijų, prie daug ko reikia grįžti, daug ką pabaigti.

Iš rusų kalbos vertė **Agnė GABRĖNIENĖ**